

NİGERİYADA MİLLİ BİBLİOQRAFIYA

Solmaz Sadıqova

BDU, Biblioqrafiyaşünaslıq kafedrasının dosenti,

tarix üzrə fəlsəfə doktoru

solmaz_bdu@mail.ru

Национальная библиография в Нигерии

Резюме: В глобальной информационной среде, важно изучать иностранную национальную библиографию. В статье изучается история национальной библиографии в Республике Нигерии. Исследовано в статье деятельность ретроспективного национального библиографии (РНБ) и текущего национального библиографии (ТНБ) в Республике Нигерии. Речь идет о важности в информационном обеспечении библиографических пособий как «Издания Нигерии» (1953), «Журналы и газеты Нигерии: годы 1950-1955» (1956), Из примеров текущего национального библиографии «Нигерийская национальная библиография» (1953), «Периодические издания Нигерии» (1967), «Диссертации, принятые на соискание высших степеней в нигерийских университетах» (1968) и т.д.

National Bibliography of the Republic of Nigeria

Abstract: It is important to study foreign national bibliography in the global information environment. The history of the formation of the Republic of Nigeria's national bibliography have been investigated in the article. Retrospective and current national bibliography activity of the Republic of Nigeria highlighted in the article. The article deals with the importance of bibliographic indicators as "Nigeria editions" (1953), "Nigeria magazines and newspapers: 1950-1955 years" (1956), one example of current national bibliography "Nigeria's National Bibliography" (1953), "Periodical press in Nigeria" (1967), "Theses and dissertations accepted for higher degrees in Nigerian universeties." (1968) and etc. in information provision.

Açar sözlər: Nigəriya Respublikası, milli biblioqrafiya, cari, retrospektiv, informasiya

Ключевые слова: Республика Нигерия, национальная библиография, текущая, ретроспективная, информация.

Keywords: Republic of Nigeria, national bibliography, current, retrospective, information

Giriş

Qlobal informasiya mühitində xarici ölkələrin milli biblioqrafiyasının öyrənilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu vaxta qədər bir sıra xarici ölkələrin biblioqrafik fəaliyyətinə dair elmi məqalələr çap olunmuşdur (2;3;4). Məqalədə Nigəriya respublikasında milli biblioqrafiyanın yaranması tarixi tədqiq olunmuşdur. Nigəriya respublikasında retrospektiv milli biblioqrafiya (RMB) və cari milli biblioqrafiya (CMB) fəaliyyəti işıqlandırılmışdır. "Nigəriya nəşr-

ləri” (1953), “Nigeriya jurnalları və qəzetləri: 1950-1955-ci illər” (1956) adlı biblioqrafik göstəricilər çap olunmuşdur. Cari milli biblioqrafiya nümunələrindən olan “Nigeriya milli biblioqrafiyası” (1953), “Nigeriyada dövrü mətbuat” (1967), “Nigeriya universitetində elmi dərəcə almaq üçün müdafiə olunmuş dissertasiyalar” (1968) və s. biblioqrafik göstəricilərin informasiya təminatında əhəmiyyətindən bəhs olunur.

Nigeriya Federativ Respublikası (qısaca Nigeriya) – Qərbi Afrikada, Qvineya körfəzi sahilində yerləşən, qərbdə Benin, şimalda Niger, şimal-şərqdə Çad və şərqdə Kamerunla həmsərhəd olan ölkədir. Paytaxtı Abuca, ən böyük şəhəri Laqosdur. Nigeriya federativ müstəqil bir respublikadır. Federativ hökumət mərkəzindən başqa 19 əyalət bölgəsinə ayrılır(6).

2013-cü il statistik məlumatına əsasən Nigeriyada 144 milyon əhali yaşayır. Bu Afrika qitəsində ən böyük göstəricidir. Nigeriyada 421 dil var. Onlardan 410-dan istifadə edilir, 2-sinin daşıyıcısı yoxdur, 9-u isə ölü dildir. Rəsmi dil - ingilis dilidir. Milliyyət: Yorubalar: 20%, Hausalar: 15, 8% , İbolar: 14, 8%, Pöllər : 10, 5%, digər Afrika qəbilələri: 38% (6).

Məsələnin qoyuluşu

Nigeriya - əhalisinin sayına görə Afrikada ən böyük ölkədir. Mühüm gündəlik qəzetləri: “Deyli tayms” (1925), “Naycirian tribün”(1949), “Deyli sketç” (1964) və s. (1, 262). Nigeriya ədəbiyyatı folklor ənənələri əsasında, əsasən ingilis habelə yoruba, ibo, haysa dillərində inkişaf edir (1).

Nigeriya torpaqlarına ilk gələn avropalılar portuqallar idi (1472). XVI əsrin ortalarında onları ingilislər sıxışdırmağa başlayır və Nigeriyanı “qara dərililərin ovlanması” üzrə böyük bir rayona çevirirlər. 1849-cu ildə Benində kölə ticarətinə qarşı mübarizə bəhanəsi ilə İngilis konsulluğu quruldu, 1 yanvar 1914-cü ildən bütün ölkə Böyük Britaniyanın “müstəmləkəsi və protektoratı” adlanmağa başlandı. Milli azadlıq uğrunda uzun illərin mübarizənin nəticəsi olaraq 1960-cı ildə Nigeriya, Britaniya Birliyi çərçivəsində müstəqillik əldə etdi. 1963-cü ildə Nigeriya Federativ Respublika elan edildi.

Nigeriyada nəşriyyat işi Afrikada digər ölkələrlə müqayisədə əhəmiyyətli müvəffəqiyyətlərə imza atıb. Əgər ölkədə XIX-cu əsrin ortalarında missionerlər tərəfindən qurulan ilk nəşriyyatlar demək olar ki, yalnız ingilislərə məxsus idisə, indi bir çox özəl nəşriyyat firma sahibləri bir mənalı şəkildə nigeriyalılardır. Bundan əlavə, ölkədə hökumət nəşriyyatı yaradılıb. Xüsusən, elmi ədəbiyyatın çapında universitet nəşriyyatı əsas rol oynayır.

Problemin təhlili

Nigeriyada ilk kitabxana 1919-cu ildə yaradılmışdır (4, 136). Müasir elmi kitabxanalar arasında universitet kitabxanaları seçilir. Onların arasında ən əhəmiyyətlisi və ilk yaradılanı (1948) İbadan Universitetinin Kitabxanasıdır. 1953-cü il müstəqilliyi əldə etməzdən əvvəl İbadan universiteti “Nigeriya nəşrləri” göstəricisini çap etdi. Bu nəşrdə 1950-1952-ci illərdə məcburi nüsxə haqqında qanuna uyğun olaraq (1950-ci ildə qəbul olunan) kitabxanaya daxil edilmiş kitab və broşuralar əks olunmuşdur (4, 136).

Göstərici iki hissədən ibarət idi: 1) İngilis dilində kitablar 2) yerli dildə kitablar. Həmin il ərzində növbəti cildi çap olunmuşdu ki, orada yalnız 1953-cü ilin daxil olmaları əks etdirilir, sonradan isə kitabxana sistematik olaraq illik göstəriciləri nəşr etməyə başlamışdı. Bununla da ölkədə ilk olaraq Cari Milli Biblioqrafiya orqanı yaradılmışdır. “Nigeriya nəşriyyatları”nın ilk üç cildi, ərazi prinsiplərinə uyğun tərtib olunurdu, bunlarda mütləq nüsxələrin (yuxarda qeyd olunan) daxil olmaları qeyd olunurdu, 1955-ci ilin illik (1956-cı ildə nəşr olunan) kitabından başlayaraq xaricdə dərc olunan Nigeriya ədəbiyyatını özündə əks etdirən bölməsi qeyd olunmuşdur. 1957-ci ildən başlayaraq bura Nigeriya müəlliflərinin başqa ölkələrdə dərc olunan əsərləri də daxil edilirdi.

1956-cı ildə ölkənin nəşriyyat məhsulları barədə təhlili verən (göstərən) statistik cədvəllər sistematik olaraq bu illik kitabda dərc olunurdu. Daha böyük yenilik də bundan ibarət idi ki, burada yeni, adları dəyişdirilmiş və çapı dayanandırılmış nəşrlər daimi bir bölmədə əks olunurdu. Bu bölmə həmçinin İbadan universiteti kitabxanasının “Nigeriya jurnalları və qəzetləri 1950-1955-ci illər” nəşrinin əlavəsi kimi göstərilirdi. Lakin universitet kitabxanası milli biblioqrafiya mərkəzi ola bilmədi.

Ölkədə olan siyasi vəziyyət ayrı-ayrı ştatların avtonomiyasının yüksəlməsinə gətirib çıxartmışdır. 1964-cü ildə şimali Nigeriyada məcburi nüsxə haqqında yeni qanun verilməmişdir. Bu qanuna əsasən şimali ştatların bütün nəşrləri İbadan universitetinin kitabxanasına deyil Zariya şəhərində yerləşən Ahmadu Bello adına universitetin kitabxanasına göndərməli idi. Eyni zamanda da, Federal hökumət Laqos ölkəsinin paytaxtında olan depozitar universitet kitabxanası elan etmişdi. Bu vəziyyətdən yeganə çıxış yolu ümumi biblioqrafiya mərkəzinin funksiyalarını özündə daşıyan ümumdövlət depozitariyanın yaradılması ola bilərdi, yəni Milli kitabxana yaradılmalı idi. Və doğrudan da 1964-cü ildə Nigeriya Kitabxana Assosiasiyası (1962-ildə yaranıb) hökumətdən Laqos Milli kitabxanasının hökumət tərəfindən açılmasına nail olmuşdur. Lakin bu kitabxana 1970-ci ilin dekretinə uyğun olaraq nəşrlərin iki ümumdövlət nüsxəsini aldıqdan sonra özünün biblioqrafik işini daha da genişləndirə bildi. Milli kitabxana şurasının funksiyalarına daxildir: Milli kitabxananın idarə edilməsi, ölkənin bütün ştatlarında milli kitabxanaların yaradılması və Cari Milli Biblioqrafiya orqanlarının nəşrlərinin məsuliyyəti. (“Nigeriya nəşrləri”) “1972-ci il” nəşrinin 19-cu, illik buraxılışından başlayaraq Cari Milli Biblioqrafiya orqanının nəşri Milli kitabxanaya keçirilmişdir. 1973-cü ilin yanvarında isə onun adı dəyişdirilərək “Nigeriya milli biblioqrafiyası” olmuşdur. Qeyd etdiyimiz biblioqrafik göstərici Nigeriyada dərc olunan kitab və broşuraları, həmçinin xarici nəşrləri özündə əks etdirirdi. Belə ki, o nəşrləri Nigeriya vətəndaşları yazmışlarsa və ya nigeriyalılarından bəhs edilirdisə göstəriciyə daxil edilirdi.

Kitablardan əlavə rəsmi nəşrlər və adları dəyişdirilmiş dövrü nəşrlər də nəzərə alınır. İllik “Nigeriyanın dövrü nəşrləri” indi artıq 1967-ci ildən Milli kitabxana tərəfindən dərc olunur (4, 137).

Dissertasiyaların uęotu İbadan universitetinin kitabxanasında əsası qoyulmuşdur. Burada 1963-cü ildə “Nigeriya dissertasiyası: nigeriyalılar tərəfindən yazılmış və nigeriyalılar haqqında dissertasiyaların siyahısı” adı ilə böyük olmayan əlavə vəsait çap edilmişdir. 1968-ci ildən Milli kitabxana, “Nigeriya universitetində elmi dərəcə almaq üçün müdafiə olunmuş dissertasiyalar” bibliografik göstəricisini çap etdirmişdir.

Nəticə

Başqa Afrika ölkələrindən məsələn, Sierra-Leonda və Qanadan fərqli olaraq Nigeriyada RMB sahəsində avropalılar tərəfindən tərtib edilmiş, ölkəni tanıdan iri vəsaitlər yox idi. İlk addımlar olaraq gələcəkdə Nigeriya ölkəsinin retrospektiv ədəbiyyatının inkişafı üçün kitabxanaçı J. Dipeol tərəfindən 1966-cı ildə ABŞ-da “Nigeriyada bibliografik mənbələrin öyrənilməsi” göstəricisini çap etdirdi.

Nigeriyada CMB-in inkişafına nəzər salsaq, son illərin yüksəlişini qeyd etmək lazımdır. Xüsusilə də Milli kitabxananın yaranmasında milli bibliografiyanın rolu çox olmuşdur. Belə ki, kitabxanaya milli bibliografik mərkəzin vəzifələrinin verilməsi, o cümlədən, məcburi nüsxələrin ardıcıl alınması qanunvericilikdə vacib məsələ kimi qeyd edilmişdir. Bunun nəticəsidir ki, tədrisçən yeni CMB sistemi yaradılmış və onlar aşağıdakılardan ibarətdir:

1. “Nigeriya milli bibliografiyası” Laqos (1953)
2. “Nigeriyada dövrümətbuat” Laqos (1967)
3. “Nigeriya universitetində elmi dərəcə almaq üçün müdafiə olunmuş dissertasiyalar” Laqos (1968)

Mövcud bibliografik resurslar həmin ölkə haqqında maraqlanan istifadəçilərin informasiya təminatında mühüm yer tutur.

Ədəbiyyat:

1. ASE: 10 cildə: C.7 : [Mətn] .-Bakı, 1981.-S.262.
2. Hacıyeva Q.S.Türkiyədə milli bibliografiya: [Mətn] // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya.- Elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnal.- Bakı, 2010. -№1.- S.110-115.
3. Sadıqova S.A. Hindistanda milli bibliografiya: [Mətn] // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya.- Elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnal.- Bakı, 2017.-№2.- S.37-42.
4. Sadıqova S.A. Şərqi Avropa ölkələrində retrospektiv milli bibliografiya(Bolqarıstan, Macarıstan, Polşa, Rumıniya): [Mətn] //Kitabxana.az.-2015.-№1-2.-S.39-42
5. Гудовщикова И.В., Лютова К.В. Общая иностранная библиография: [Текст] Учебник. - Москва: Книга, 1978.- 224с.
6. <https://az.wikipedia.org/wiki/Nigeriya> [Elektron resurs]

*Məqalə “Bibliografiyaşünaslıq kafedrası”nın
28 noyabr 2018-ci il tarixli 03 saylı
iclasında çapa məsləhət bilinmişdir.*